

## ÇİN DIŞ POLİTİKA DİNAMİKLERİNİ ANLAMLANDIRMAK

***Figen AYDIN***

*Milli Savunma Üniversitesi,  
Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü,  
Uluslararası İlişkiler ve Bölgesel Çalışmalar Anabilim Dalı  
Doktora Öğrencisi*

### ÖZET

Uluslararası bir aktör olarak Çin, ekonomik ve siyasi ilişkilerini günden güne geliştirmektedir. Kuruluşunun 100. yılı olan 2049'da uluslararası sistemin Çin ve tüm dünya için farklılaşacağına altını çizen Pekin, dış politikasında ekonomi ve güvenlik başlıklarını ön plana çıkarmaktadır. Büyük bir ekonomiyi yöneten Çin'in dış politikasında yatırımları kendisine çekmek için sürdürdüğü ortaklıklar görülmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin farklılaşan dış politikasında yumuşak güç ile beraber uluslararası görünürlük de artık fazlasıyla yer etmektedir. Gelişmekte olan ülkeleri ekonomik ortak olarak belirleyen Çin, nüfuzunu genişletmek ve uluslararası imajını tazelemek için dış politika kanallarını kullanmaktadır. Bu makalede Çin dış politika dinamikleri anlatılacaktır. Dış politikasını oluşturan hükümet-parti, ekonomik-enerji, güvenlik-ordu gibi başlıklar detaylandırılacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Çin, Dış Politika, Ekonomi, Güvenlik

## UNDERSTANDING CHINESE FOREIGN POLICY DYNAMICS

### ABSTRACT

As an international actor, China is developing its economic and political relations. Beijing underlines that the international system will be differentiated for China and the whole world in 2049, the 100th anniversary of its establishment. The foreign policy of China, which manages a large economy, shows its partnerships to attract investments. Beijing emphasizes economic and security issues in its foreign policy. In the differentiated foreign policy of the People's Republic of China, international visibility and soft power are now included. China identifies developing countries as economic partners. China is using foreign policy channels to widen its influence and to renew its international image. In this article, the foreign policy dynamics of China will be explained. The headlines such as the government-party, economic-energy, security-military that make up its foreign policy will be detailed.

**Keywords:** China, Foreign Policy, Economy, Security

### GİRİŞ

Dış politika, uluslararası siyasal sistem içerisinde hükümetlerin eylemlerine rehber olması adına geliştirilen stratejilerin toplamıdır.<sup>1</sup> Daha genel bir tanım- la, bir devletin sınırları dışındaki devletlerle yürüttüğü iletişimin tamamıdır.<sup>2</sup>

Joshua S. Goldstein ve Jon C. Pevehouse dış politikayı, “hükümetlerin di- ğer devletlere karşı eylemlerini yönlendirmek için kullandığı stratejiler” olarak yorumlamaktadırlar.<sup>3</sup> Devletler hem çok katımlı uluslararası ilişkilere hem de belirli bir sorun veya bölgeye yönelik dış politikalar oluştururlar. Dış politika- nın en önemli özelliği genel bir tutarlılığının olmasıdır.<sup>4</sup>

Dış politika sürecini, devletlerin dış politika kararları almak ve uygulamaya dökmek adına geçirdiği zaman olarak açıklamak mümkündür.<sup>5</sup> Dış politika süreçleri devletten devlete değişiklik göstermektedir. Bunun nedeni her ülkeye

1 Joshua S. Goldstein ve Jon C. Pevehouse, “Uluslararası İlişkiler”, BB101 Yayınları 2. Baskı, Ağustos 2017. Ankara (çev. Prof. Dr. Haluk Özdemir). Ss. 206

2 Anadolu Üniversitesi Yayınları, “Dış Politika Analizi”, (Ed. Doç. Dr. M. Murat Erdoğan). 2015, Ankara. Ss. 3.

3 Joshua S. Goldstein ve Jon C. Pevehouse, age, ss. 208.

4 Joshua S. Goldstein ve Jon C. Pevehouse, age, ss. 208.

5 Joshua S. Goldstein ve Jon C. Pevehouse, age, ss. 208.

özgü olan, ülkedeki askeri diktatörlük, komünist parti yönetimi, çok partili demokrasi yönetimi, tek parti (komünist olmayan) olması gibi faktörlerdir.<sup>6</sup>

Dış politika analizi ise oldukça zor bir süreçtir. Pek çok faktörün dış politika kararlarını etkilediğini bilmek gerekmektedir. Dış politika kararı olarak görülen bir olay yahut durum, kendisini oluşturan süreçlerden bağımsız bir şekilde değerlendirilemez. Aksi takdirde bu durum devletin dış politika analizinin hatalı yapılmasına neden olacaktır.<sup>7</sup>

Tek bir düzlemde dış politika analizi yapılması ve söz konusu düzlemin unsurlarının incelenmesi yeterli gelmemektedir. Günümüz uluslararası ilişkileri için sadece devlet merkezli analizlerin yapılması ve yorumların getirilmesi bir hatadır. Birbirine girift hale gelmiş ve birbirlerini etkileyen unsurların da çözümlenmesi gerekmektedir.<sup>8</sup>

Dış politikanın nasıl oluşturulduğu ve yürütüldüğü önem arz etmektedir. Çünkü bir ülkenin uluslararası imajını çizen dış politikasıdır. Geçmiş dönemlerde bir devletin hareket mekanizmasına yön veren en önemli unsurlar güvenlik ve ekonomi başlıkları olmuştur. Bugün ise listeye pek çok başlık eklemek mümkündür.

Terörizm, insan hakları, doğal kaynaklar, nüfus artışı, enerji, çevre sorunları, telekomünikasyon gibi başlıklar artık devletlerin dış politika karar aşamalarını etkilemektedir. Dış politika analizinin yapılmasında geçmişte en çok incelenen devlet olmuştur. Bugün ise lider, lideri etkileyen alanı, liderin dünyayı nasıl algıladığı, gruplar, kamuoyu dış politika analizi yapılırken dikkate alınan hususlar olmuştur.<sup>9</sup>

Devletler dış politika kararları alırken farklı sınırlamaları ve avantajları nispetinde uluslararası sistem içerisinde güç kazanmaya ve kararlarını bu doğrultularda vermeye çalışırlar. Devletlerin özellikleri, dış politikalarına bir tutarlılık ve standart getirebilmektedir. Devletlerin kriterlerinden ilk ön plana çıkanları ise şüphesiz askeri ve ekonomik güçtür. Bunun yanı sıra nüfusu, doğal kaynaklarının bolluğu, siyasi yönetim şekli, jeopolitik konumu, tarihi hatta kültürel özellikleri dahi bir devletin dış politika kararları almasında etkilidir. Nitekim devletler dış politikalarında sahip oldukları niteliklere bağlı olarak kararlar almaktadırlar.<sup>10</sup>

6 Joshua S. Goldstein ve Jon C. Pevehouse, age, ss. 207.

7 Anadolu Üniversitesi Yayınları, age, ss.3.

8 Anadolu Üniversitesi Yayınları, age, ss.5.

9 Anadolu Üniversitesi Yayınları, age, ss.3,4.

10 Daha geniş bilgi için bkzn. Anadolu Üniversitesi Yayınları 5. Ünite, ss. 86-105.

Bunlara ek olarak bir devletin, hiyerarşik olan uluslararası siyasal sistem içerisinde hangi basamakta konumlandığını da belirtmek gerekir. Devletler güçleri oranında kararlara varmaktadırlar. Orta güç ile büyük bir gücün verebileceği kararlar ve kararların boyutları bir olmayacaktır. Kısacası devletlerin uluslararası sistem içerisindeki konumları da karar alma kıstasları içerisinde bulunmaktadır.

Çin Halk Cumhuriyeti kuruluşundan bu yana geçen zaman içerisinde hem ekonomisini iyileştirmiş hem de siyasi ilişkilerini ve işbirliklerini genişleterek uluslararası bir aktör olmayı başarmıştır. Dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden olmayı başaran Çin'in yaklaşık yarım milyar insanı fakirlikten kurtarmış olduğu da kayıtlara geçmiştir. Bugün dünyanın en büyük 10 bankasından 2'si Çinlidir. Dahası 61 Çinli şirket Global Fortune 500 listesinde. Dünyanın en uzun 3 deniz köprüsü ve en büyük 10 konteyner limanından 6'sı Çin'dedir.<sup>11</sup>

Siyasi ilişkilerinde de hayli yol kat eden Pekin, bugünkü kabul ile uluslararası bir aktör ve bölgesel bir güçtür. Diplomatik ilişki içerisinde olduğu ülke sayısı iki yüze yaklaşan Çin, bir o kadar da uluslararası işbirliklerinin üyesidir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinden biridir. Aynı zamanda Şanghay İşbirliği Örgütü, ASEAN, G-20 gibi uluslararası örgütlere de üyeliği vardır.

Dünya ekonomisi dâhilinde Çin başarısını ortaya koyan pek çok faktör olsa da Çin'in eyaletlerinin her biri içerisinde ekonomik kalkınma farkları bugün hala mevcuttur. Bununla birlikte Çin Halk Cumhuriyeti komünist bir rejimle yönetilmektedir ve yönetim biçimi uluslararası alanda Çin'e olan güveni baltalamaktadır.

Tarihinde Doğu Asya'da güçlü bir politik kültüre sahip olan Çin, kültürüne dair temel değerlerini ve fikirlerini hala korumaktadır. Emperyal ideolojisinin devamlılığını sağlamakta ve yeniden güçlü bir liderliği yakalamak istediğini ifade etmektedir.<sup>12</sup> Geçmişindeki güçlü liderliğinin modern haline kavuşmayı misyon edinen Pekin, Devleti'nin 100. yılı olan 2049'da uluslararası sistemin Çin ve tüm dünya için artık başka türlü seyredeceğini belirtmektedir.

Devlet Başkanı Xi Jinping'in ifade ettiği “dünya ulusları arasında gurur duyulacak bir yer edinmek” ve “lider bir küresel güce dönüşmek” isteği<sup>13</sup> 19.

11 The World Bank and the Development Research Center of the State Council, the People's Republic of China. (2013). *China 2030, Building a Modern, Harmonious, and Creative Society*. Washington DC., 4-10.

12 Bradley A. Thayer and John M. Friend, “The World According to China”, *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2018/10/the-world-according-to-china/> (Erişim Tarihi: 28/10/2019).

13 Ragıp Kutay Karaca, “Çin'in Etkisinde Yeni Bir Çağ Mı?: Türk-Çin İlişkileri Özelinde Bir Değerlendirme”, *TESAM II. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, Bildiriler, 1-2 Kasım 2017*, Bursa, 2018, s.198.

Çin Komünist Parti Kongresinde beyan edilmiştir<sup>14</sup>. Çin dış politikasında yeni bir sürecin başladığını ve hegemon güç olmak hayallerini ilan eden bu sözler Xi Jinping’den evvel hiçbir devlet başkanı tarafından açıklanmamıştır.<sup>15</sup>

Yükselişini sürdüren ve uluslararası işbirliklerinin yelpazesini genişleten Çin’in, dış politikasında çizilecek rota, hiç şüphesiz, Çin amaçlarına hizmet etmek için olacaktır. Fakat kilit bir soru, Çin Halk Cumhuriyeti’nin 2049 yılına kadar dış politikası ile nasıl bir dünya yaratmaya çalıştığıdır.<sup>16</sup> Uluslararası siyaset için Çin dış politikasının anlamlandırılması bu nedenle elzem olmaktadır.

Çin dış politikasının şekillendireceği uluslararası sistem için iki seçenek bulunmaktadır. İlk olarak uluslararası ittifakları ve ekonomisi ile gittikçe güçlü hale gelen Pekin’in, Batı tarafından oluşturulan uluslararası yapıyı temelden değiştireceğidir.<sup>17</sup> İkinci bir seçenek ise Çin’in kendi iddiaları doğrultusunda mevcut liberal sisteme dâhil olacağıdır. Her iki seçenek içinde asıl olan, Çin’in elde ettiği ve edeceği nüfuzunu/uluslararası gücünü hangi maksatla kullanacağıdır.

## 1. FARKLILAŞAN ÇİN DIŞ POLİTİKASINI ANLAMAK

Çin, bugün, Asya dâhil dünyanın neredeyse her bölgesinde varlığını hissettirmektedir. Bunu yatırımları kendisine çekerek ve yurtdışı ortaklıklarını artırarak sağlamaktadır. Enerji bağımlılığı nedeniyle ilişkilerini iyileştirerek uluslararası alanda yönetime dâhil olmaya çalışmaktadır. Askeri gücünü yeni bir modernizasyon aşamasına alarak donanmasının yeni denizlerde tatbikatlarına katılmasını sağlamaktadır. Bunların yanı sıra dünya kamuoyunda kendisini daha çok ön planda tutacak adımlar atmaktadır. En önemlisi küreselleşmenin lokomotifini sayılabilecek devasa bir ekonomiyi yönetmektedir.<sup>18</sup>

Çin hükümetinin dış politikasında ilişkiler ağını ölçülü, tedbirli ve emin adımlarla ördüğünü söylemek mümkündür. Uluslararası anlaşmalara daha çok katılım sağlamakta, bölgesel ve uluslararası örgütlerde daha görünür hale gelmektedir. Pek çok ülkeye sınırdaş olan Çin, jeopolitik olarak zor bir bölgede konumlanmaktadır. Bunun yanı sıra bir Halk Cumhuriyetidir ve Güney ve Doğu Çin Deniz’inde sorunlar yaşamaktadır. Batı’sında bulunan bölgesel ve

14 19. Çin Komünist Parti Kongresi ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. “China’s New Leadership Rolls Out New Blueprint For Future Development - Business Review of China’s 19.th Party Congress”. Ayrıca 19. Kongre’nin internet sitesi için <http://english.www.gov.cn/19thpccongress/> (Erişim tarihi: 10/11/19).

15 Ragıp Kutay Karaca, “Çin, Kuşak Yol ve Türkiye”, *Diplomasi Araştırmaları Derneği (DARD Rapor)*, Bursa, 2019, s. 5

16 Bradley A. Thayer and John M. Friend., age.

17 Bradley A. Thayer and John M. Friend., age.

18 David Shambaugh, *Çin Küreselleşme Yolunda Kısmi Güç*, (çev. Latif Boyacı), Yarın Yayınları, İstanbul, 2016, ss. 20.

büyük güçlerde düşünüldüğünde Çin'in dış politikada temkinli davranmasının nedenleri anlaşılabilir olmaktadır.

Yükselen ve ekonomisini güçlendiren Çin'in, uluslararası siyasal sistemin gidişatına etki edeceğine muhakkak gözüyle bakılmaktadır. Bugünkü temkinli Çin dış politikasını anlamlandırmak adına, ilk yapılması gereken Çin dış politikasının tarihsel bağlamına ve hafızasına bakmaktır. Zira Çin, dış politika kararlarına varırken tarihsel zorluklarını unutmamakta ve bazı prensiplerini atlamayarak buna göre dış politika kararları belirlemektedir. Her ülke tarihsel hafızasından etkilenmektedir. Nitekim Çin dış politikasının geçmişten beri takip ettiği kırılma noktalarını/hassasiyetlerini incelemek gerekmektedir.

Çin'in sınırlarına ve sınır içerisine karşı gösterdiği aşırı hassasiyet en önemlisidir. Çin tarihi boyunca bilhassa kuzey topraklarının ve doğu denizinin güvenliği hususunda dikkat göstermiştir. Kara kıtasındaki bütünlük kırılma noktasıdır. Ülke içerisinde ise Çin merkezliği/anakaraya bağlılık ve yine eskiden beri Çin kültürünün üstünlüğünü kabul ettirme politikası güdülmüştür. Bununla birlikte dış ilişkilerinde de kendisini merkezde görmek isteyen Çin, kendi eksenini etrafında kümelenmiş ve hatta Çinleşmiş komşular istemiştir.<sup>19</sup>

Çin dış güvenliğinin sağlanabilmesinin yolunun iç güvenliğin tamam edilmesinden geçtiğine inanmaktadır. Bu nedenle ayrılıkçı politikalar yürütülme ihtimali Pekin'i aşırı tepki göstermeye itmektedir. Uygur Türklerinin, Türk kimliğine karşı olan katı yaklaşımı Çin'e göre, Çin kimliğinin ve kültürünün içeride zayıflama ihtimalini arttırmaktadır.

Çin dış politikasında tarihsel olarak sürdürülen bir diğer strateji ise ekonomidir. Tüm dış politika ekonomiye katkı sunmak üzerine kurulmuştur denilebilir. Dönem dönem ekonomi atakları Çin'de hayata geçirilmiştir. Dış politikada kurulan her ilişki varılan her ittifak Çin'de ekonomiyi güçlendirmek ve ulusal gelişmeye katkı sağlamak adına yürütülmektedir. Çin Komünist Partisi'nin devamlılığının ve üstünlüğünün sağlanması da Çin'in tarihinden bugüne sürdürdüğü dış politika stratejileri içerisinde yer almaktadır. Çin dış politikası, ÇKP ve komünist rejimin problemsiz devam ettirilebilmesi adına çaba göstermektedir.

Uluslararası işbirliklerine ve anlaşmalara iştirak ediyor olmasına rağmen, Çin, küresel liderliğe sahip bir ülke değildir. Liderlik etmemesi kimi zaman kendi inisiyatifi olarak algılanmaktadır. Uluslararası sorunların çözümüne katılmamakta, bu nedenle küresel diplomasiyi de şekillendirmemektedir. Devletlerin politikalarını yönlendirmeyen Çin, "ön plana çıkmayan, göze batmayan" bir dış politika yürütmektedir. Bu nedenle uluslararası diplomatik bir güç

19 David Shambaugh, age, 70.

olarak değil, uluslararası bir aktör olarak algılanmaktadır. Kendi çıkarlarını korumaya odaklanan Pekin, kendi dış politikasının daima istikrarlı olduğunu ve prensipli sürdürüldüğünü iddia etmektedir.<sup>20</sup>

İddialarından bir diğeri ise uluslararası sisteme, Batı'dan farklı baktıkları yönündedir. Çinli yetkililer söylemlerinde, sıkça, kendi hükümetlerinin Batı yönetimlerinden farklı olduğunu, kendilerine atfedildiği gibi, siyasi adımlarının ve niyetlerinin emperyalist davranışlar içermediğini ifade etmektedirler. Dış politikasını zaman zaman ilkelerle ifade eden Çin'in, yıllardır sürdürdüğü yegâne politikası "Bir Arada Yaşamın Beş İlkesine Bağlılık" olmuştur.

Uluslararası ittifaklarda ismi sıkça anılan Çin, aslında, Batı yanlısı kurulan örgütlerden ve varılan anlaşmalardan rahatsız olmaktadır. Söz konusu rahatsızlığı Devlet Başkanı Xi Jinping çeşitli platformlarda dile getirmiştir. Ne var ki Çin için hala 'uluslararası problemlere dâhil olarak çözüm yolları aramaktadır' denilememektedir. Zira Çin, uluslararası konulara yaklaşımında son derece seçici ve tereddütlüdür. Bu nedenle güvensizliğini aşmaya çalışan Çin'in, ilişkilerini arttırsa da küresel düzene güveni hep retorikte kalmıştır.

Bugünkü dış politikası detaylandırılmadan evvel karar alma aktörlerini tanımak da Çin dış politika yapım sürecini anlamak adına önemlidir. Çin dış politikası adına karar veren aktörleri şöyle ifade edebiliriz; Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi ve Politbüro Merkez Komite Dış İşleri Dairesi, Merkezi Ordu Komisyonu, Danıştay Bilgi Dairesi, Merkez Komite Sekreterliği ve Küçük Gruplar, Bakanlıklar, Ulusal Gelişme ve Reform Komisyonu (NDRC), bölgeler, kamu teşebbüsleri ve medya.

Farklılaştığı gözlemlenen Çin dış politikasını detaylandırmak için Çin'i hükümet-parti, ekonomik-enerji, güvenlik-ordu, uluslararası görünürlük ve yumuşak güç başlıkları altında incelemek gerekmektedir.

İlk olarak Çin Hükümeti ve Komünist Parti yönetiminin dış politikaya etkisine bakıldığında çözülmesi güç bir yapıdan söz etmek mümkündür. Çin hükümeti karmaşıktır. Bunun yanı sıra merkezi bir hükümettir ve çok geniş bir yelpazeye yayılmış durumdadır. Yukarıdan aşağıya hiyerarşik bir yönetim anlayışına bağlı bulunmaktadır ve her seviyede denetimlerini derinleştirmektedir. Ancak yine de 1990'lı yıllardan itibaren parti denetiminin azalmaya meyil verdiğini söylemek mümkündür.<sup>21</sup>

20 David Shambaugh, age, 62.

21 Francis Fukuyama, *Siyasi Düzen ve Siyasi Çürüme*, (çev. Murtaza Özeren), Profil Kitap Yayıncılık, İstanbul, 2018, ss.357.

Sıfır toplamlı ve sıfır toleranslı olarak yorumlanan Çin dış politikası “tek Çin” politikasına dayanmaktadır. Çin Komünist Partisi’nin varlığı da Çin dış politikasına yön vermektedir. Rejimi iktidarda tutmak için propagandalar yürüten Partinin, Çin tarafından mahiyetini anlamak zor olmamaktadır. “Çin Komünist Partisi yoksa Yeni Çin de yoktur.” diyen Parti, Çin’in bütünlüğünün ve ulusal itibarının korunması üzerine kurulmuştur.<sup>22</sup> Çin dış politikasının oluşum sürecinde Çin hükümeti ne ise Çin Komünist Partisi de aynı anlamları taşımaktadır.

Bununla birlikte Çin’in uluslararası sistem için ifade ettiği/teklif ettiği siyasi model, kelime anlamıyla liberal bir rejimi içermektedir. ‘İç işlere müdahalesizlik’, ‘bağlılık yok’, ‘tarafsız yatırım modeli’ gibi ilkeler Çin’in tüm dünya ülkelerine uluslararası sistemin işleyişi adına verdiği vaatlerden bazılarıdır. Çin’in imajını tazelemek için verdiği vaatler, Batı tarafından sürdürülen ve artık cazibesini kaybetmeye başlamış yönetim anlayışının yerine hükümetlere değerler sunmaktadır.<sup>23</sup>

Çin Komünist Partisi’nin yanı sıra Parti Başkanı Xi Jinping’in de Çin dış politikasının oluşumunda önemli bir faktör olduğu görülmektedir. Xi Jinping yolsuzluğu önlemek için iç politikada değişimler başlatmıştır. Çin elitleri, bir ihtimal olarak, Jinping’in söz konusu değişimi sürdürmemesi durumunda Komünist Parti’nin tehlikeye düşeceğini düşünmektedirler.<sup>24</sup> Böyle bir ihtimalin gerçekleşmesi Komünist Partinin iç politikada imajının sarsılması anlamına gelmektedir.

Komünist Parti’nin sürekliliği, rejimin sürekliliğinin sağlanması anlamına gelmektedir. Bu durum ülkede, Komünist Parti başkanlığı liderliğinin güçlü olmasını zorunlu hale getirmektedir. Netice itibarıyla “Xi’ye karşı olmak, partiye karşı olmak” anlamına geldiğini söylemek doğru olacaktır.<sup>25</sup>

“Çin rüyası” isminin verildiği ‘liderlik eden küresel güç’ olabilmek görüşü ilk defa Devlet Başkanı Xi Jinping tarafından dünyaya duyurulmuştur. Ancak Çin’deki ortak bir görüş olarak, bu durum aslında Çin’in kaybettiği uluslararası statüsünü ve gücünü yeniden kazanması anlamına gelmektedir. Haliyle Jinping’in ‘Çin rüyası’, Çin için uluslararası politikaya bir dönüş olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra 2017 yılında yapılan ÇKP 19. Ulusal Kongresi’nde Xi Jinping, Mao’dan sonra fikirleri parti tüzüğüne eklenen ikinci lider olmuştur. “Yeni dönemde Çin’e özgü Sosyalizm düşüncesi”, ÇKP’nin anayasası olarak kabul edilen parti tüzüğüne eklenmiştir.<sup>26</sup>

22 David Shambaugh, age, 72.

23 Bradley A. Thayer and John M. Friend., age.

24 Ragıp Kutay Karaca, 2018, age, ss. 195

25 Ragıp Kutay Karaca, 2018, age, ss.195

26 “Mao gibi Şi’nin fikirleri de parti tüzüğünde.” DW. 24/10/2017. (Erişim: 20/10/2019). <https://p.dw.com/p/2mNtN>

Xi Jinping'in 2049 yılına kadar çizdiği güzergâh için Çin'in bugün 30 yılı vardır. Jinping, 30 yılı Çin dış-ış politikası ve ilerleyişi için iki eşit parçaya bölmüştür. İlk 15 yıl içerisinde ikinci 15 yılın temelleri atılırken Çin'in uluslararası imajı tazelenmeli ve Çin yumuşak gücü ile görünür olmalıdır.

Xi nazarında ilk 15 yıl biterken;

- Çin ekonomisi ve teknolojisi ciddi oranlarda arttırılmalıdır. Bunun yanı sıra inovasyonda Çin, küresel bir lider olmalıdır.

- Çin kültürü çekici hale getirilmelidir. Yumuşak güç ile ön plana çıkılmalı ve görgü kuralları geliştirilmelidir.<sup>27</sup>

Söz konusu kısa vadeli strateji, mevcut ekonomik büyümeyi sabit kılmakta ve korumaktadır. Çin ekonomik büyümesine karşı çıkabilecek faaliyetleri de bertaraf edecektir. Bunun yanı sıra Çin, mevcut küresel ekonomik düzene meydan okumazsa, barışçıl yükselişte muhafaza edilebilecektir.<sup>28</sup>

İlk 15 yılın hazırladığı zemin üzerine gelecek olan ikinci 15 yıl, Çin ulusal hedeflerini uluslararası hedefleriyle birlikte sunmaktadır.

- Siyasi, ekonomik, sosyal, ekolojik, kültürel alanların tümünde ilerleme tamamlanmış olmalıdır.

- Yönetişim ön saflara çekilmeli ve azami seviyeye yükseltilmelidir.

- Herkes için ortak refah sağlanmalıdır.<sup>29</sup>

- Ulusal güç ve uluslararası etki bir araya getirilmeli ve Çin küresel lider olmalıdır.<sup>30</sup>

Komünist rejim ile yönetilen Çin, 20. Yüzyıl sonları itibariyle gelişen ülkeler içerisinde otoriter rejimlerinin sağladığı devlet erkinin katkısıyla süratli bir ekonomik büyüme evresi yakalamıştır.<sup>31</sup> Ekonomi, Deng Şiapoing döneminden bu yana Çin dış politikasının hiç şüphesiz en önemli başlığı olmuştur. Çin ekonomik gücü ile uluslararası sisteme kanalize olmuş, ortaklıklarını kurmuş ve hatta ekonomisi sayesinde kendisini kabul ettirmiştir. Pekin için ekonomik güç diğer tüm büyük güçlerin atfettiğinden farklı bir önem ifade etmektedir. Uzmanlara göre Çin kadar dünyadaki hiçbir ülke siyasi kanallarını ekonomisinin hizmetine bu denli tahsis etmemiştir.

Deng Xiaoping ile geçirdiği ekonomik reformların devamında Çin, liberal olan uluslararası düzenin kurallarının çoğunu kabul etmiştir. Dünya Ticaret

27 Ragıp Kutay Karaca, 2018, age, ss. 196

28 Bradley A. Thayer and John M. Friend,, age.

29 Ragıp Kutay Karaca, 2018, age, ss. 197

30 Ragıp Kutay Karaca, 2018, age, ss. 198

31 Francis Fukuyama, age, 371.

Örgütü (DTÖ)'ne katılımı bunun bir göstergesidir. Bununla beraber Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşlardaki üyelikleri artış göstermiştir. Çin'in ekonomik gelişimini sürdürebilmesi küresel entegrasyonun devamına bağlıdır. Bu nedenle Çin için çok taraflılık bir zorunluluk olarak addedilmektedir.<sup>32</sup>

Pekin'in bugünkü ekonomi modeli "Sosyalist Piyasa Ekonomisi"dir. Farklı bir tanımlamayla, Çin, sosyalizm vasıtasıyla kapitalizmi kurmaktadır.<sup>33</sup> Bu maksatla Xi Jinping, Deng Xiapoing'in çizdiği ekonomi politikasının ikinci aşamasını hayata geçirmeye çalışmaktadır. Ekonomideki kırılganlığı asgari noktaya indirerek doğrudan yatırımlara olan bağımlılığı sıfırlamaya çalışmak bu aşamanın en önemli noktalarıdır. Çin markalarını yaratarak ihracattaki fazlalığı devamlı kılmak da bu maksatlar arasındadır.<sup>34</sup>

Milliyetçi duyguları da tazeleyen Jinping'in hayata geçirmeyi planladığı aşama için karma bir modeldir denebilir. Çin, Batı'nın kapitalizminden uzak olacak şekilde kendi kapitalizmini yaratmaya çalışmaktadır. Çin kapitalizmi, Batı'nın cazibesini yitirdiğini düşünen ülkeler için tercih sebebi olabilecektir.<sup>35</sup> Kısa vadede, uluslararası ticaret yelpazesini genişletecektir. Mevcut kuralları sürdürecektir ve kendi dış politikasına aracılık edecek olan ekonomik kalkınmasını devamlı kılmak için manevra yapmaya devam edecektir. Bunun için benimsediği çok taraflılığa devam edecek ve uluslararası ittifaklarını da arttıracaktır. Bu sırada beraber kalkınmayı hedeflediğini ileri sürdüğü Asya Altyapısı Yatırım Bankası (AIIB) ve Kuşak Yol Projesi gibi Pekin öncülüğündeki ekonomik kurumlarını da geliştirecektir.<sup>36</sup>

Çin için enerjiye güvenli ulaşım ve enerjinin güvenliği dış politikayı devamlı kılmak için önem arz etmektedir. Çin'e göre enerji güvenliği Komünist Parti rejiminin de sürdürülebilmesi anlamına gelmektedir. Enerji ve rejim arasında birbirine bağlı bir devamlılık söz konusudur. Enerjiye güvenli ulaşım ekonominin sürdürülmesini sağlamaktadır. İstikrarı sağlanmış bir ekonomi de Komünist Parti yönetiminin devamlı olabilmesi demektir.<sup>37</sup> Pekin'in ekonomi kanalları genişledikçe ve ekonomik güç ülkeye siyasi güç aşıladıkça Çin, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri kendi ticaretine ve yatırımlarına çekecektir. Böylece Çin, ekonomisi kanalıyla dünya ülkelerine mevcut sistemlerini bırakmaları için siyasi baskılarda yapabilecektir.<sup>38</sup>

32 Bradley A. Thayer and John M. Friend., age.

33 Ragıp Kutay Karaca, 2018, age, ss. 200

34 Ragıp Kutay Karaca, 2018, age, ss. 201

35 Ragıp Kutay Karaca, 2018, age, ss. 200

36 Bradley A. Thayer and John M. Friend., age.

37 Ragıp Kutay Karaca, 2018, age ss. 200

38 Bradley A. Thayer and John M. Friend., age.

Çin dış politikasına her dünya ülkesinde olduğu gibi yön veren başlıklardan bir tanesi askeri güç ve iç-dış güvenlidir. Çin'e göre iç güvenliği tam sağlanmamış ülke dışarıdan gelebilecek tahriklere daha kolay meyil verecektir. Bu nedenle ülke içindeki "başkaldırıları" bastırmak ve ayrılıkçı politikaları engellemek Çin tarihi boyunca meşru bir eylem ve hak olarak görülmüştür. Pekin nazarında iç istikrar her daim güvenliğin temelini teşkil etmiştir. Güvenlik için kullanılan 'anquan' terimi 'eksiksiz huzur' olarak çevrilmektedir. Buradan hareketle Çin'in iç güvenlik hususunda dış güvenlikten daha hassas olduğunu anlamak mümkündür.<sup>39</sup>

Pekin'e göre, her anlamda güçlü bir devletin yolu caydırıcı bir ordudan geçmektedir. Çin Halk Kurtuluş Ordusu (PLO) bu maksatla ulusal birliği koruyacak ve aşırılıklarla mücadeleyi kendisine ilke edinmiş olarak modernize edilmektedir. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler bu amaç doğrultusunda orduya uyarlanmaktadır. Çin'in uluslararası görünürlüğü arttıracak olan modern, caydırıcı ve kapsamlı tatbikatlara katılabilen bir ordu ülkenin dış politikasında imajını tazeleyecek ve elini güçlendirecektir.

Çin'in uluslararası görünürlüğü arttırarak dış politikada elini güçlendirmesinin yollarından birisi de çok taraflı kurumlara katılımıdır. Uzmanlar Çin'in çok taraflı kurumlara katılımını stratejik olarak yorumlamaktadır. Çin, ittifaklarını arttırarak kendisine yönelik ekonomik ve siyasi tehditleri asgari seviyeye çekmeye hatta sıfırlamaya çalışmaktadır. İlişkilerini kaldıraç olarak kullanarak kendi dış politika gündemini kusursuz sürdürmeyi hedeflemektedir.<sup>40</sup> Dış yardımlar, ortaklık için dünya ülkelerini davetler, BM barışı sağlama güçleri<sup>41</sup> için gönderdiği askerler ve verdiği eğitimler Çin'in uluslararası görünürlüğü arttırmak bu sayede de dış politikası için ilişkiler ağı kurmasını sağlamak içindir.

Gerçek bir küresel güç olmanın yolunun çok boyutlara sahip bir güçten geçtiğini bilen Çin, aynı zamanda gücün bir bütün halinde olması gerektiğini düşünmektedir. Parça halde bulunan bir gücün etkisinin zayıf olacağını hesap ederek, klasik güç tanımı içerisinde olan askeri ve güvenlik güce yeni bir boyut eklemiştir; yumuşak güç.<sup>42</sup>

Yumuşak güç, ülkelerin dış politikasına etki ederek kararlarını etkileme ve uygulayıcı ülkenin isteği doğrultusunda karar alınmasını sağlamak için bir araçtır. Bu nedenle ekonomik ya da askeri güç kadar etkili ve somut bir güç

39 David Shambaugh, age, 75.

40 Bradley A. Thayer and John M. Friend., age.

41 Ragıp Kutay Karaca, 2018, age, ss. 202

42 David Shambaugh, age, 21.

değildir. Ancak uzun vadede düşünüldüğünde dış politika araçlarından birisi olması ülkelerin yumuşak güce başvurmasını haklı göstermektedir. Çin’de bu gerekçe ile yumuşak güce yatırım yapmaktadır.

2018 yılındaki bütçesi 3,3 trilyon dolar olan Çin’in 49,2 milyar dolarını bilim ve teknoloji çalışmalarına ayırdığı tespit edilmiştir. 27 milyar dolar da eğitime ayıran Pekin, söz konusu alanlarda farklılaşmayı sağlamıştır. Yakın çevresi düşünüldüğünde Çin’in ayırdığı bütçeyi ayırabilecek ülke bulunmamaktadır. Bu nedenle Çin yumuşak gücünün gösterildiği, eğitim, bilim ve teknolojiye Pekin, bir adım öne çıkacak ve bu durum tek taraflı fayda haline dönüşecektir.<sup>43</sup>

Tüm bunların yanı sıra Çin’in uluslararası siyasal sistem içerisinde çizdiği görüntü Çin çalışmaları yürüten Profesör David Shambaugh’a göre pek olumlu değildir ve tezatlıklar içermektedir. Shambaugh’a göre Çin, uluslararası alanda tutarsız davranışlar sergilemektedir. Çelişkili tutumlara sahip olan Çin, bazen kendisinden son derece emindir fakat uluslararası topluma karşı güvensizdir. İddialı davranmaktadır ama esasen kararsızdır. İlımlı ilişkiler yürütmeye çalışan Pekin, risk almaya karşıdır. Milliyetçiliğin ülkede ön planda olduğunu ifade eden Shambaugh, uluslararasılaşmaya çalışan Çin’in, küresel olduğunu zanneden/ifade eden fakat aslında bölgesel bir güç olduğunu düşünmektedir. Dünyaya gittikçe bağımlı hale gelen Pekin’in ekonomisinin ise endüstrileştiğini ancak hala zayıf olduğunu ve ülkenin kalkınmakta olduğunu belirtmektedir. Tüm bu tezatlıkları Çin’in, ciddi bir kimlik krizi yaşadığını ve yükselişi çatışmalı bir güç olduğunu işaret etmektedir.<sup>44</sup>

Francis Fukuyama’ya göre ise Çin tezatlıklarının asıl kaynağı, gücünü geri almaya çalışmasından ileri gelmektedir. Fukuyama, Çin’in bugün klasik dönem Çin devletine benzemekte olduğunu ve artık uzun zamandır devam eden siyasi geleneğin geri dönüşünü sağlamak için adımlar attığını ileri sürmektedir.<sup>45</sup>

Küresel sisteme olan güven eksikliğinin güdülediği seçicilik ve tereddüt, Pekin’i, öncelikle kendi bölgesinde çıkarlarını sabit kılmaya ve sistemin küresel çok kutupluluğa evrilmesi için çabalamaya zorlamaktadır. Çin, dış politikasını genel olarak bu doğrultuda yönlendirmekte ve dış politika araçlarını buna hizmet etmesi için kullanmaktadır. Bunun bir yolunu da gelişmekte olan ülkeleri destekleyerek kendi nüfuz alanına dâhil etmekte bulmaktadır.

43 Ragıp Kutay Karaca, 2019, age, ss.7.

44 David Shambaugh, age, 340, 341.

45 Francis Fukuyama, age, ss. 354.

## SONUÇ

Çin Halk Cumhuriyeti'nin dış politikasının yansıttığı görüntü uluslararası alan için net değildir. Ziyadesiyle ekonomi çerçevesi içerisine topladığı ilişkilerinin hem iç kalkınmasını tamamlamak hem de nüfuz politikalarını genişletmek adına yürüttüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Çin'in bugünkü uluslararası sistemi dönüştürmeye haiz olmadığı net olarak görülmektedir. Bu nedenle mevcut sistemi devam ettirerek kendi gücünü dış politikasının etrafında toparlamaya devam edecektir.

Bu görüşle Çin dış politikası beş seçenekle incelenmeye çalışılmıştır. Çin, hükümet-parti, ekonomi-enerji, güvenlik-ordu, uluslararası görünürlük ve yumuşak güç çerçevesinde dış politikasını yürütmekte ve tüm bu başlıklar dış politikasına katkı sunmaktadır. Bununla beraber Çin, araçlarını uluslararası sistemin işleyişine yönelik doğru bir mantalite ve zamanlamayla ilerletmektedir. Aynı anda, kapsamlı ve küresel boyutta sürdürülen araçlar Çin'in küresel güç olabilmesine katkı sunacaktır. ÇKP'nin, enerji alanlarına yapılan yatırımların, askeri modernizasyonun, BM Barış Koruma Gücü yatırımlarının ve Konfüçyüs Enstitülerinin aynı anda yürütülmesi Çin dış politikasına kar olarak dönecektir.

Karşımızda beliren tablo birkaç açıdan şöyle renklenmektedir. İlk olarak kendisini uluslararası sisteme dış politika kanalları ile dâhil ederek Batı yanlısı yürütülen politikaları sekteye uğratmaya çalışan bir Pekin görüntüsü vardır. İkinci olarak, uluslararası meselelere çekimser kalarak seçici olan ve güven-sizliğini sürdüren ancak daha fazla nüfuz isteyen bir Çin bulunmaktadır. Son olarak uluslararası sistemden hak ettiğini düşündüğü payı alamayan bu nedenle çok kutuplu bir sistemi öngören Çin Halk Cumhuriyeti mevcuttur.

## KAYNAKÇA

Anadolu Üniversitesi Yayınları, “*Dış Politika Analizi*”, (Ed. Doç. Dr. M. Murat Erdoğan). 2015, Ankara.

Bradley A. Thayer and John M. Friend, “The World According to China”, *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2018/10/the-world-according-to-china/> (Erişim Tarihi: 28/10/19).

“China’s New Leadership Rolls Out New Blueprint For Future Development - Business Review of China’s 19.th Party Congress”, 2017, [www.pvc.com](http://www.pvc.com)

David Shambaugh, Çin Küreselleşme Yolunda Kısmi Güç, (çev. Latif Boyacı), Yarı Yayınları, İstanbul, 2016.

Francis Fukuyama, *Siyasi Düzen ve Siyasi Çürüme*, (çev. Murtaza Özeren), Profil Kitap Yayıncılık, İstanbul, 2018.

Joshua S. Goldstein ve Jon C. Pevehouse, *“Uluslararası İlişkiler”*, (çev. Prof. Dr. Haluk Özdemir). BB101 Yayınları 2. Baskı, Ağustos 2017. Ankara.

“Mao gibi Şi’nin fikirleri de parti tüzüğünde.” *DW*. 24/10/17. (Erişim: 20/10/2019). <https://p.dw.com/p/2mNtN>

Ragıp Kutay Karaca, “Çin’in Etkisinde Yeni Bir Çağ Mı?: Türk-Çin İlişkileri Özelinde Bir Değerlendirme”, *TESAM II. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, Bildiriler, 1-2 Kasım 2017*, Bursa, 2018, ss. 193-207.

Ragıp Kutay Karaca, “Çin, Kuşak Yol ve Türkiye”, *Diplomasi Araştırmaları Derneği (DARD Rapor)*, Bursa, 2019, ss. 1-7.

The World Bank and the Development Research Center of the State Council, the People’s Republic of China. (2013). *China 2030, Building a Modern, Harmonious, and Creative Society*. Washington DC., 4-10.